

Τετάρτη, 13 Μαρτίου 2013 17:08

Κώστας Γραμματόπουλος

Γράφτηκε από την **Μαρία Μποιλέ**

Εκτύπωση

Ο Κώστας Γραμματόπουλος γεννήθηκε στην Αθήνα το 1916. Σπούδασε ζωγραφική στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών κατά τα έτη 1934-1940, με καθηγητή τον Ουμβέρτο Αργυρό και χαρακτηρισή με τον Γιάννη Κεφαλληνό. Παράλληλα με τις σπουδές του, εργαζόταν για να εξασφαλίσει τα προς το ζην στο λιθογραφείο του Β. Παπαχρύσανθου, στο οποίο ασχολείτο με την εικονογράφηση των βιβλίων. Ο ίδιος είχε πει: «Περίπου το 1944, προς το τέλος της κατοχής, έκανα για πρώτη φορά, το πρώτο μου βιβλίο, τη Γαλήνη του Βενέζη. [...] Ήτανε σε πλάγιο ξύλο. Μου άρεσε πάντοτε το πλάγιο ξύλο διότι η χάραξη είναι πιο ζωντανή και πιο ελεύθερη. Αποφεύγονται οι πολλές λεπτομέρειες, (εννοεί: αποφεύγονται) οι τόνοι οι πολύ λεπτοί όπως είναι με το *burin*, που το *burin*, στο όρθιο ξύλο, πολλές φορές θυμίζει καλλιγραφία. Βέβαια δεν μπορούσα μεταχειριστώ το νέλο διότι αυτό δεν ήταν εύκολο να τυπωθεί [...] και ήτανε πολύ κατάλληλο το πλάγιο ξύλο, βέβαια παρα-πολύ καλό ξύλο, σκληρό, κελεμπέκι, [...]».

Στη συνέχεια, το 1954, έφυγε με κρατική υποτροφία στο Παρίσι όπου συνέχισε τις σπουδές του παρακολουθώντας μαθήματα χαλκογραφίας στο Εργαστήριο Edouard- Joseph Goerg, ξυλογραφίας στο Εργαστήριο Robert Cami, γραφικές τέχνες στο Τεχνικό Κολλέγιο Estienne και διακοσμητική στη Σχολή Εφαρμοσμένων Τεχνών, κατά το διάστημα των χρόνων μεταξύ 1955-58.

Εργαστήριο Χαρακτικής Γιάννη Κεφαλληνού, Κώστας Γραμματόπουλος, «*Εμπρός της Ελλάδος παιδιά*», 1941. Έγχρωμη λιθογραφημένη αφίσα, 100 x 70 εκ. Συλλογή Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας Ελλάδος

Επιστρέφοντας από το Παρίσι, ο **Γραμματόπουλος** εξέθεσε για πρώτη φορά στην Ελλάδα το 1958 στην γκαλερί «Σαρλά», το κοινό όμως έχει έρθει σε επαφή με τα χαρακτηρισά του ήδη από τα χρόνια του '40, όταν χάραξε για τη «Νέα Εστία» πορτρέτα σύγχρονων λογοτεχνών αλλά και όταν αναλαμβάνει την εικονογράφηση για το «Αλφαβητάριο Τα Καλά Παιδιά» του Οργανισμού Εκδόσεως Σχολικών Βιβλίων. Διαμόρφωσε το μορφοπλαστικό λεξιλόγιο του στα τέλη της δεκαετίας του '50, σε μια εποχή όπου η ελληνική χαρακτηρισκή γνώριζε εντυπωσιακή άνθηση συμπορευόμενη με την αλματώδη ανάπτυξη της τυπογραφίας. Αποδεσμευμένος από το βιβλίο και έχοντας πλέον κατακτήσει απόλυτα τα τεχνικά μέσα του, ο δημιουργός εγκατέλειψε σταδιακά τις ασπρόμαυρες ξυλογραφίες και χαλκογραφίες και στράφηκε στις μεγάλες επιφάνειες όπου τα γαλάζια, τα γκριζα και τα γαιώδη χρώματα, «χρώματα εγκεφαλικά» σύμφωνα με τον Παντελή Πρεβελάκη, συναντούν τη σχεδιαστική δύναμή του και τη λιτότητα της φόρμας του. Η μορφή των έγχρωμων ξυλογραφιών του καθορίζεται από έναν δικής του επινόησης «*λυρικό-αναλυτικό κυβισμό*», όπως τον ονομάζει η επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης Μαριλένα Κασιμάτη, ο οποίος βρίσκει την πληρέστερη έκφρασή του τη δεκαετία του '70, όταν οι πλάκες από λειασμένο ξύλο αντικαθίσταντο από τη φθηνή σανίδα, υλικό μαλακό που του επέτρεψε να κινηθεί με άνεση στον χώρο των μνημειακών, ασυνήθιστων στην τέχνη της χαρακτηρισκής, ξυλογραφιών.

Ο **Γραμματόπουλος** αντλούσε συνήθως τη θεματική του από τον κόσμο της μυθολογίας και, πρωτίστως, από το ελληνικό τοπίο δίνοντάς μας, όπως γράφει χαρακτηριστικά η διευθύντρια της Εθνικής Πινακοθήκης Μαρίνα Λαμπράκη-Πλάκα,μια «*πρωτότυπη εκδοχή της νεότερης ελληνικής τοπιογραφίας*», από την οποία δεν απομένει «*παραά μονάχα το απόσταγμα της αίσθησης, της συγκίνησης, μετουσιωμένο σε αφηρημένες γραμμές, ρυθμούς και χρώματα*». Η επιδεξιότητα με την οποία ο Γραμματόπουλος χειρίστηκε το φως μέσα από το λευκό χρώμα προσδίδει στις συνθέσεις του ένταση δραματική αλλά και μια μεταφυσική διάσταση που έρχεται να εξισοροπήσει την «αταραξία» που, σύμφωνα με τους θεωρητικούς της τέχνης, διατρέχει το σύνολο του έργου του.

Το 1959 διορίστηκε καθηγητής του Εργαστηρίου Χαρακτικής στην Ανωτάτη Σχολή Καλών Τεχνών, όπου δίδαξε ως το 1985 και είχε φοιτητές που έγιναν καλλιτέχνες πρώτης γραμμής. Υπήρξε καταξιωμένος και πολυβραβευμένος, σπουδαίος μάστορας και ανανεωτής της χαρακτηρισκής, με ξυλογραφίες τεραστίων διαστάσεων και με ειδικής επινόησης χρωματικές κλίμακες που βραβεύθηκαν διεθνώς.

Παρόλη τη βαθιά επιρροή των δασκάλων του, ο Γραμματόπουλος κατόρθωσε πολύ γρήγορα να προχωρήσει σε ένα προσωπικό ιδίωμα στη χαρακτηρισκή του, ιδιαίτερα προς μια κατεύθυνση στην οποία κάνει εντύπωση ο πλούτος της εκφραστικής του γλώσσας και η ποιότητα των διατυπώσεων του. Εκτός από την εξαιρετικά γόνιμη διδασκαλία του, είχε δώσει και ένα μεγάλο αριθμό χαρακτηρισκών τόσο

σε ελεύθερα έργα όσο και στην εικονογράφηση βιβλίων με την τεχνική της ξυλογραφίας και της λιθογραφίας.

Κυρίαρχη ιδέα του έργου του ήταν η αναζήτηση της διαφάνειας της χαρακτηρισκής εργασίας. Το κεντρικό σχήμα των ιδεών του **Γραμματόπουλου** συνοψίζεται στην πεποίθησή του για την προτεραιότητα της τεχνικής, στην αναζητήσή του να συνδέσει τη μορφοπλαστική αντίληψη του έργου του με μια λειτουργική σχέση ως προς τη μέθοδο της παραγωγής του και, τέλος, να αναζητήσει τη δημιουργία νέων μορφών από νέα τεχνικά μέσα (ύλη, εργαλεία και ιδέα σε ένα σύνολο). Όπως ο ίδιος είχε πει: «*Το κίνητρο διαμόρφωσης (εννοεί: του χαρακτηρισκού έργου) [...] είναι η βούληση του καλλιτέχνη που προέρχεται ταυτόχρονα από την ύλη, από το εργαλείο και από την πλαστική ιδέα και από τα τρία (εννοεί: μαζί) και όχι από την ύλη που χρησιμοποιήθηκε για να γίνει το προσχέδιο της χαρακτηρισκής*»

Οι απόψεις του ήρθαν σε αντίθεση με τη διδασκαλία του Κεφαλληνού στη χαρακτηρισκή, για το λόγο πως ο Γραμματόπουλος θεωρούσε ότι η ύλη και η τεχνική του έργου θα πρέπει να φαίνονται, ενώ ο Κεφαλληνός θεωρούσε πως το χαρακτηρισκό έργο έχει ως απώτερο αντικείμενο την επιδίωξη να επιτύχει το αποτέλεσμα μιας άλλης τεχνικής.

Μάνη II, 1971, έγχρωμη ξυλογραφία (πλάγιο ξύλο), 90x61,5 εκ. Εθνική Πινακοθήκη και Μουσείο Αλεξάνδρου Σούτσου 4376.

Είναι γεγονός πως το έργο του, στο τομέα της **ξυλογραφίας** αποτελεί χαρακτηριστική τομή. Αρχικά απαλλάχτηκε από τα παραδοσιακά και δύσχρηστα μέσα της ξυλογραφίας με την απλοποίηση της ύλης και της τεχνικής της, καταργώντας τη χρήση του προετοιμασμένου ξύλου για τη χάραξη, όρθιου και πλάγιου, και κατ' επέκταση καταργώντας τα τεχνικά εργαλεία. Χρησιμοποίησε τη σανίδα, ένα υλικό φτηνό και εύχρηστο που επιτρέπει τα μεγάλα μεγέθη και αφήνει μεγαλύτερη μορφοπλαστική ελευθερία.

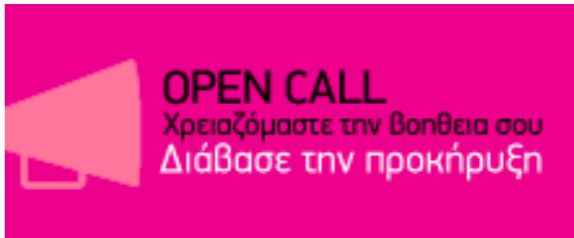
Μετά τη χρήση της σανίδας, που χαράζεται εύκολα και κυρίως δεν έχει κόστος, ο **Γραμματόπουλος** δίδαξε ένα άλλο τεχνικό σύστημα, που είναι η επέμβαση χρωματικών επιφανειών στην ξυλογραφία. Σε αυτό, η εικόνα δημιουργείται από την αλληλοπαρεμβολή τριών βασικών χρωμάτων στο σχηματισμό μιας σύνθεσης και με την επίθεση, χωρίς χάραξη, μιας διαχωριστικής γραμμής ή πολλών διαχωριστικών γραμμών, που ορίζουν το σχέδιο. Αυτή η επίθεση γίνεται με την εκτύπωση μιας λευκής ζώνης ή πολλών λευκών ζωνών που υπερκαλύπτουν τα χρώματα. Με αυτόν τον τρόπο πέτυχε την πραγματοποίηση ενός έργου που δεν προκύπτει από το χάραγμα μιας επιφάνειας, αλλά συνδέεται με μια τεχνική ανακάλυψη της ικανότητας του άσπρου να υπερκαλύπτει ορισμένες περιοχές και να αφήνει λεπτά περάσματα –τονικές διαβαθμίσεις. Αυτή η ανακάλυψη είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας λάμψης και τη δημιουργία μαλακών περασμάτων από τα φωτεινά στα σκούρα σημεία του έργου. Με αυτή τη διαδικασία διαμορφωνόταν μια ζωγραφικότητα (ζωγράφιζε με τη χαρακτηρισκή) και μια πλαστικότητα στο χαρακτηρισκό του έργο με λύσεις καθαρά χαρακτηρισκές, κάτι που δεν έδινε ούτε το πλάγιο ούτε το όρθιο ξύλο.

Χαρακτηρίστηκε ως «**ο χαραάκτης και ζωγράφος του Αιγαίου, με ονειρικά πλάνα που αλληλοκαλύπτονται σαν πέπλα πάνω από τη θάλασσα: μαζί με μυθικές μορφές**». Σημαντική στιγμή στο έργο του ήταν όταν φιλοτέχνησε αφίσες του ελληνοϊταλικού πολέμου του 1940, το εθνόσημο της Δημοκρατίας το 1974 και, όπως είπαμε, το πασίγνωστο «Αλφαβητάριο» του 1949, που λατρεύτηκε και εκδόθηκε επανειλημμένως. Για το «Αναγνωστικό» αυτό έγραψε ο Γιάννης Τσαρούχης: «*Αυτό το βιβλίο και μια αφίσα του ΕΑΜ μου έδωσαν χαρά και ελπίδα. Ευχαριστώ τον Γραμματόπουλο*». Φιλοτέχνησε επίσης δημοφιλή στον παιδόκοσμο «Κλασσικά Εικονογραφημένα» («Περσέας και Ανδρομέδα», «Θησέας και Μινώταυρος» κ.ά.).

Ο **Κώστας Γραμματόπουλος** είχε βραβευθεί με το Α' βραβείο στην Μπιενάλε Βενετίας 1967 και το Χρυσό Μετάλλιο στην Μπιενάλε Φλωρεντίας 1974, ενώ εκθέσεις του έγιναν στην Εθνική Πινακοθήκη και σε πολλές γνωστές γκαλερί.

«*Καλλιτέχνης*», έλεγε στους μαθητές του, «*είναι κανείς από τη στιγμή που θα πιάσει το μολύβι στο χέρι του και σπουδαστής ως το τέλος της ζωής του*».

Από τους τελευταίους κορυφαίους Έλληνες καλλιτέχνες της Γενιάς του Τριάντα, ο **Κώστας Γραμματόπουλος** έφυγε σε ηλικία 88 ετών, ύστερα από πολύχρονη ασθένεια.

Αφροδίτη και Πάρις, 1958, οξυγραφία και ακουατίνα, 56,5x46,6 εκ

Αιγαίο, 1980, έγχρωμη ξυλογραφία (πλάγιο ξύλο), 25,9x34,2 εκ. Συλλογή Θεόδωρου Χατζησάβα